

SEZONA 1921/22 ŠTEVILKA 20

GLEDALIŠKI LIST

IZDAJA

UDRUŽENJE GLED. IGRALCEV
MESTNI ODBOR LJUBLJANA

UREJA GUSTAV STRNIŠA

CENA DIN 2'50

1913

121

1913

121

Spored za 21. teden.

Drama

Sreda, 22. februarja	— Hamlet.	D
Četrtek, 23. februarja	— Svet.	Izven.
Petek, 24. februarja	— Prekrasne Sabinke.	B
Sobota, 25. februarja	— Dramska predstava v opernem gledališču. Dramsko gledališče zaprto.	
Nedelja, 26. februarja,	ob treh popoldne. — Prekrasne Sabinke.	Izven.
Nedelja, 26. januarja,	ob osmih zv. — Hamlet.	Izven.
Poned., 27. februarja	— Svet.	C
Torek, 28. februarja	— Zaprto.	

Opera

Sreda, 22. februarja	— Cavalleria rusticana. — Plesna legendica	A
Četrtek, 23. februarja	— Trubadur.	E
Petek, 24. februarja	— Zaprto.	
Sobota, 25. februarja	— Žlahtni meščan.	Izven.
Nedelja, 26. februarja	— Madame Butterfly.	Izven.
Poned., 27. februarja	— Zaprto.	
Torek, 28. februarja	ob treh popoldne. — Prodana nevesta.	Izven.

HAMLET,

kraljevič danski.

Žaloigra v petih dejanjih. Spisal William Shakespeare.
Poslovenil Ivan Cankar.

Režiser: O. ŠEST.

Kladivj, kralj danski		. g.	Gaberščik.
Hamlet, sin prejšnjega in nečak sedanjega kralja		. g.	Rogož.
Polonij, prvi komornik		. g.	Ločnik.
Laertes, njegov sin		. g.	Kralj.
Horacij, Hamletov prijatelj		. g.	Pčekek.
Voltimand,	} dvorniki {	.	g. Markič.
Kornelij,		.	g. Bitenc.
Rozenkranc,		.	g. Drenovec.
Gildensstern,		.	g. Železnik.
Osrík,		.	g. Strniša.
Plemić		.	g. Murgelj.
Marcel,	} častnika {	.	g. Medven.
Bernardo,		.	g. Šubelj.
Francisko, vojak		. g.	Smerkol.
Rajnold, sluga Polonijev		. g.	Cesar.
Fortinbras, kraljevič norveški		. g.	Gregorín.
Duh Hamletovega očeta, prejšnjega kralja Hamleta		. g.	Terčić.
Dvornik		. g.	Medven.
Prvi igralec		. g.	Lipah.
Drugi igralec		. g.	Šubelj.
Tretji igralec		. g.	Bitenc.
Igralka		. gna	Gorjupova
Sluga		. g.	Murgelj.
Duhovník		. g.	Markič.
Gertruda, kraljica danska in Hamletova mati		. ga	Bořštníková.
Ofelija, Polonijeva hči		. ga	Šarićeva.
Prví grobar		. g.	Daneš.
Drugi grobar		. g.	Plut.

Osebe v igri:

Prolog	g. Bitenc.
Kralj	g. Lipah.
Kraljica	gna Gorjupova.
Lucijan, kraljev nečak	g. Šubelj.

Gospodje in gospé z dvora, častniki, vojaki, sluge.

Vrši se v Helsingörju na Danskem.

Glasbo zložil A. Balatka, — Po tretjem dejanju
daljša pavza.

SVET

Komedija v štirih dejanjih. Srbski spisal Branislav Nušić,
prevel Cvetko Golar.

Režiser: DANILO.

Toma Melentijević, uradnik v pokoju	g. Danilo.
Stana, njegova žena	ga Danilova.
Nada, osemnajstletna	gna Zbořilova.
Jelica, petnajstletna	gna M. Danilova.
Sima Jeremić	g. Strniša.
Gospa Živanovičeva	ga Juvanova.
Gospa Tomičeva	ga Rogozova.
Stojanović	g. Drenovec.
Gospa Marta, njegova teta	gna Rovanova.
Glasbeni učitelj	g. Daneš.
Tetka Katra	ga Rakarjeva.
Ona	gna Gorjupova.
Deklica	* * *

Dva nosača.

Prekrasne Sabinke

Zgodovinski dogodek v treh delih. Spisal Leonid Andrejev.
Preložil O. Š.

Režiser: O. ŠEST.

Scipion	. g. Rogoz.
Debeli Rimljan	. g. Gaberščik.
Pavel Emilij	. g. Šest.
Agripina	. g. Cesar.
Prvi Rimljan	. g. Markič.
Drugi Rimljan	. g. Smerkol.
Ank Marcij	. g. Peček.
Prvi Sabinec	. g. Ločnik.
Kleopatra	. ga Wintrova.
Prozerpina	. gna V. Danilova.
Junonica	. gna Rovanova.
Veronika	. gna Rakarjeva.
Prva Sabinka	. gna Šturmov.
Druga Sabinka	. * * *

Rimljani, Sabinci, Sabinke, profesorji, trobentači.

Dejanje se vrši za časa ustanovitve Rima. I. in III. dejanje
v naselbini Rimljanov, II. v naselbini Sabinecev.

Cavalleria rusticana

Opera v 1 dejanju. Besedilo napisala po G. Vergi G. Targioni-Tozzetti in G. Menaski. — Vglasbil Pietro Mascagni.

Dirigent: A. NEFFAT.

Režiser: G. TRBUHOVIC.

Santuzza (sopran)	ga Lewandowska.
Lola (mezzo-sopran)	gna Thalerjeva.
Turiddu (tenor)	g. Drvota.
Alfio (bariton)	g. Romanowski.
Lucia (alt)	gna Kalouskova.

Vaščani in vašcanke.

Godi se današnje dni na kmetih v Siciliji.

Prva vpriporitev v Rimu l. 1890.

Turiddu je bil, preden je šel k vojakom, zaročen z Lolo, sedaj ženo Alfija. Po končani vojaški službi se je Turiddu vrnil domov, in ker je našel Lolo poročeno, si je poiskal drugo dekle, Santuzzo. Kmalu pa se mu je srce zanj ohladilo in vzplamtelo spet za Lolo. — Predigro prekine podoknica — siciliana, ki jo poje Turiddu svoji Loli. Velika noč je, ljudstvo se zbira pred cerkvijo, poje, veseleč se lepega spomladanskega jutra, in odide. Santuzza hoče govoriti s Turiddom, vpraša njegovo mater Lucijo, kje da bi ga našla. mati pravi, da je odšel v Francofonte, Santuzza pa ji odgovori, da so ga videli ponoči na vasi.

Voznik Alfijo prihaja po daljši odsotnosti spet domov, sovaščani ga veselo pozdravijo, in ko se v cerkvi začne služba božja, odidejo v cerkev, Alfijo pa gre domov.

Santuzza je pričakala Turidda, prosi ga naj se ji ne izneveri, očita mu ljubezen do Lole, Turiddu pa je ne posluša. Na poti v cerkev pride mimo Lola, Turiddu hoče ž njo, ali Santuzza mu to zabrani. Ves razjarjen jo nato Turiddu siloma pahne s poti in odide v cerkev.

Santuzza misli na osveto, zato ji je Alfijo baš dobrodošel. Pove mu, da jo je oskrnil Turiddu, ki zapeljuje zdaj Lolo. Alfijo

priseže, še danes maščevati se in odide. Ljudstvo zapušča cerkev, ž njimi Turiddu in Lola. Pred gostilno veselo pojo in pijo. Vsi pozdravijo prihajajočega Alfija, Turiddu mu ponudi polno čašo, ki jo pa Alfijo odkloni, rekoč, da je zanj to vino strup. Turiddu izlije vino Alfiju pod noge, potem ugrizne Alfija v uho v znamenje dvoboja na nože. Turiddu pokliče svojo mater, se silno vznemirjen od nje poslovi in hiti na dvoboj. Kmalu se začuje hrup in kričanje, vaščanje prihite in povedo, da je bil ravnokar Turiddu usmrčen.

PLESNA LEGENDICA

Mimična igra v enem dejanju. Po G. Kellerju priredil in vglasbil Risto Savin.

Dirigent: A. BALATKA. Režiser: H. POLJAKOVA.

Muza ga Poljakova.
 Eros gna Chladkova.
 Menih g. J. Drenovec.
 Narod.

V slikah:

Sv. Marija ga Mencinova.
 Sv. Cecilija ga Ribičeva.
 Kralj David g. Drenovec.

Godci, plesoči pari, angelčki in angeli.

Kmetski ples pleše gna Nikitina in baletni zbor.

Deloma nove dekoracije naslikal g. Skružny.

Po zapiskih sv. Gregorija je bila Muza plesalka med svetniki. Kot dete dobrih staršev je bila prisrčna devičica, ki je marljivo služila Materi božji. Prepojena s strastjo nepremagljivega veselja do plesa, je nepremotljivo plesala, kadar ni molila. Plesala je s svojimi tovarišicami, z otroci, z mladeniči, pa tudi sama; plesala je doma, po vrtovih in livadah. Kadar je šla k oltarju, je bil njen korak bolj podoben ljubkemu plesu nego hoji, tudi pred cerkvenimi vrati je v naglici nekoliko poplesala po gladkih mramornatih ploščah. —

V prazno kapelo, kjer se nahaja kip čudodelne Marije, vstopa Muza in Eros; Muza prinese cvetice v počestčenje Marije. Eros hoče Muzo nežno objeti, ona pa se mu rahlo izviije, poklekne pred Marijo in pobožno moli. V temi se prikaže menih, stopi k Muzi, jo prime za roko, povprašujoč jo, kako to, da tukaj pleše. Muza mu odgovori, da je nameravala s plesom Marijo častiti. Menih jo vpraša, jeli bi hotela pustiti ples le za en dan? Potem bi se mogla vse leto veselili in plesali. Muza to obljubi. Nadalje vpraša menih: Bi li hotela opustiti posvetno ljubezen in ples in rajši živeti Bogu, služiti Mariji ter v večnem življenju rajati z nebeškimi četami? Muza se ne more odločiti.

TRUBADUR

(IL TROVATORE)

Opera v 4 dejanjih. Besedilo spisal S. Cammerano, prevel
A. Štritof. Vglasbil G. Verdi.

Dirigent: A. NEFFAT.

Režiser: F. BUČAR.

Grof Luna (bariton) g. Romanowski.
Leonora (sopran) ga. Lovšetova.
Ineza, njena družica (mezzo-sopran) . . . ga Smolenskaja.
Azucena, ciganka (mezzo-sopran) . . . gna Šterkova.
Manrico, njen rejenec, trubadur (tenor) . g. Drvota.
Ruiz, njegov prijatelj (tenor) g. Mohorič.
Ferrando, načelnik grajske straže (bas) . g. Zupan.
Ciganski poglavar (bariton) g. Perko.
Sel (tenor) g. Simončič.

Služinčad, spremstvo, vojaki, cigani. Godi se deloma v
Biskaji, deloma v Aragoniji v 15. stoletju.

Prva vpriporitev leta 1853 v Rimu.

I. Ferrando pripoveduje straži, da je imel stari grof Luna dva
sina. Mlajšega je bila neka ciganka začarala. Ker so jo zato sežgali,
je ugrabila njena hči Azucena grofovo dete in ga baje iz maščevanja
vrгла v ogenj. Po nalogu rajnega grofa, ki tega nikdar ni mogel
verjeti, išče Ferrando zločinsko ciganko. — **Premena.** Leonora
razodene Inezi, da ljubi trubadurja. Grof Luna hoče zapeti Leonori
podoknico. Sreča se s svojim tekmeccem Manricom ter ga pozove
na dvoboj.

II. Azucena pripoveduje Manricu grozne doživljaje iz svoje
preteklosti in mu odkrije svoje sovraštvo proti Lunovim. Manrico
sklene maščevati se nad protivnikom. V tem pride sel s poročilom,
da namerava Leonora iti v samostan, ker misli, da je Manrico
mrtev. — **Premena.** Luna hoče preprečiti Leonorin vstop v
samostan. Manrico prihi in odvede Leonoro.

III. V taborišče grofa Lune privedo Azuceno, v kateri spozna
Ferrando zločinsko ciganko. — **Premena.** Manricu in Leonori
naznani Ruiz, da vedejo Lunovi vojaki Azuceno na grmado. Man-
rico odide, da bi jo rešil.

IV. Manrico je z Azuceno vred pal v roke Luni. Obja sta ob-
sojena na smrt. Pred ječo toži Leonora. Z dvora se čuje mrtvaški
zbor, iz ječe Manricova pesem. — **Premena.** Leonora, ki je bila
vzela strup, pride v ječo po Manrica; on pa jo pahne od sebe,
misleč, da mu je postala nezvesta. Ko Leonora umre, da Luna Man-
rica sežgati. Azucena mu razodene grozno skrivnost: Bil je tvoj
brat.

1. prikazen.

Menih se spremeni v kralja Davida, pokaže ji v podobi zemeljsko veselje, deklica naj voli. Muza postane žalostna in odkloni.

2. prikazen.

Ko Muza premišljuje, zagleda v nebeškem rajju anđele, device in sv. Cecilijo, ki sede k orglam in svira himno v čast Matere božje. Muza je premagana, poda kralju roko, ter obljubi, kar on zahteva. Prične se ples angelov, Muza mičejo vabljivi ritmi, težko vztraja in končno res začne plesati. Prelomila je obljubo. Začuje se grom, ki postaja vedno silnejši, Muza pleše vedno hitreje in strastneje, vrti se z besno brzino. Vstopivši Eros hoče Muzo rešiti, ona pa se mu iztrga in pleše dalje po kapeli, katero razsvetljujejo švigajoče strele. Ljudstvo išče pred viharjem v kapeli zavetja ter preti Muzi, ona prosi čudodelno Marijo pomoči.

3. prikazen.

Kip Matere božje leskeče v nebeški luči, Muza kleči pred njim. Odpro se nebesa, sv. Cecilija, kralj David in angeli se prikazujejo. Mati božja stopi k deklici in jo odvede v nebesa. Polagoma izgine nebeška prikazen, pred Marijinim kipom leži mrtva Muza.

Slavnostna predstava.

ŽLAHTNI MEŠČAN

Komedija s plesom in petjem v petih dejanjih. Spisal Molière. Za slovenski oder priredil Frid. Juvančič. Glasbo s porabo starih francoskih motivov zložil L. M. Škrjanc.

Režiser: B. PUTJATA

Dirigent: A. NEFFAT

Jourdain	g. Putjata
Jourdainka	ga Danilova
Lucila, njiju hči	ga Šaričeva
Cléonte, njen častivec	g. Železnik
Markiza Dorimena	ga Škerlj - Medvedova
Grof Dorante, njen ljubček	g. Drenovec
Nikola, služkinja pri Jourdainovih	ga Juvanova
Covielle, sluga Cléontov	g. Plut
Učitelj glasbe	g. Danilo
Njegov učenec	ga Lewandowska
Učitelj plesa	g. Šubelj
Učitelj borenja	g. Gregorin
Učitelj modroslovja	g. Daneš
Prvi pevec	g. Kovač
Drugi pevec	g. Terčič
Tretji pevec	g. Zupan
Pevka	gna Kalouskova
Krojač	g. Lipah
Krojaški vajenec	gna Gorjupova
Prvi lakaj	g. Bitenc
Drugi lakaj	g. Kudrič
Mufti	g. Kralj

Pojočji in plešoči Turki. Pojočji derviši. Pevci. Plesavci, krojački, vajenci, kuharčki.

Plese je naštudirala ga Poljakova. Plešejo ga Poljakova in baletni zbor.

Kraj: Jourdainov dom v Parizu. Čas: XVII. stoletje.

Madame Butterfly

Opera v treh dejanjih. Besedilo po japonski tragediji napisala L. Illica in G. Giacosa. Vglasbil G. Puccini.

Dirigent in režiser: F. RUKAVINA.

Madame Butterfly (Cio-Cio-San)	gna Thalerjeva.
Suzuki, njena služabnica	gna Šterkova.
F. P. Pinkerton, častnik mornarice S. U. A	g. Kovač.
Kate Pinkerton	ga Smolenskaja.
Sharpless, ameriški konzul v Nagasaki	g. Romanowski.
Goro	g. Bratuž.
Princ Yamadori	g. Terčič.
Bonzo	g. Bagrow.
Yakuzidé	g. Simončič.
Komisar	g. Zorman.
Uradnik	g. Drenovec.
Mati Cio-Cio-Sane	ga Lumbarjeva.
Sestrična Cio-Cio-Sane	gna Koreninova.

Sorodniki, prijatelji in prijateljice Cio-Cio-Sane, sluge.

Godi se v mestu Nagasaki na Japonskem dandanes.

PRODANA NEVESTA

Komična opera v treh dejanjih. Besedilo spisal K. Sabina, prevel A. Funtek. Vglasbil B. Smetana.

Dirigent. A. BALATKA.

Režiser: F. BUČAR.

Krušina, kmet	g. Trbuhović.
Katinka, njegova žena	gna Kalouskova.
Marinka, njiju hči	gna Kalinova.
Miha	g. Zorman.
Neža, njegova žena	ga Smolenskaja.
Vašek, njiju sin	g. Mohorič.
Janko, Mihov sin iz prvega zakona	g. Drvota.
Kecal, mešetar	g. Zathey.
Vodja glumačev	g. Simončič.
Esmeralda, plesalka	ga Trbuhovičeva.
Indijanec	g. Drenovec.

Godi se v večji češki vasi v sedanjosti. — Balet priredil baletni mojster Pohan. Plešejo gne Svobodova, Vavpotičeva in Moharjeva ter g. Maliatsky. — Dekoracije naslikal g. Skružný. — Prva vprizoritev l. 1866. v Pragi.

I. Žegnanje. Mešetar Kecal pregovori Marinkine starše, da obljubijo svojo hčer bedastemu Vašku. Marinka ne privoli v možitev, ker hoče ostati zvesta svojemu Janku.

II. Vašek se snide v krčmi s prisojeno mu nevesto, ki je ne pozna in ki mu izviije prisego, da Marinke ne poroči, ker ta ljubi že drugega. Janko proda Kecalu za tristo srebrnikov Marinko s pogojem, da postane žena Mihovega sina.

III. Vašek se zagleda v plesalko Esmeraldo, ki ga pregovori, da nastopi zvečer pri glumaški predstavi. V medveda preoblečenega ga vidijo starši in Kecal ter ga hočejo pridobiti za svoj načrt. Vašek pa jim uide, češ, da Marinke ne mara. Ko Marinki pripovedujejo, da jo je Janko zapustil in prodal, jo prepriča šele pismena pogodba, ki ji jo pokaže Kecal, o Jankovi nezvestobi. Zato obljubi vzeti Vaška. Naposled se izkaže, da je tudi Janko Mihov sin in da je po pogodbi Marinka njegova. Oče z veseljem pozdravi svojega dolgo pogrešanega sina in rad privoli v ženitev.

A. Debeljak.

Molière.

15. I. 1622 — 17. II. 1673.

Molière je najčistejši biser francoskega naroda. Zato je bila tristoletnica njegovega rojstva neprisiljena, tako sijajna, veličastna. Samo v Parizu so igrali na vseh, približno 100 odrih, na večer 15. prosinca vsaj po en odlomek njegovih del. Od države podpirana gledališča so priredila brezplačne popoldavnice, kakor se to dogaja na narodni praznik 14. julija ter 11. novembra, dan premirja z Nemčijo. In koliko drugih svečanosti v njegovo proslavo! Narodni obred se je vršil v velikem amfiteatru na Sorboni pod predsedstvom republičnega prezidenta Milleranda, 44 tujih držav je poslalo svoje zastopnike.

Cele skladovnice knjig premoremo že o njem, edino Shakespeare se utegne v tem pogledu kosati s tem duševnim velikanom. Celih deset let (1879—89.) n. pr. je izhajal zanimiv dnevnik, Monvalov Molièriste, ki je prinašal zgolj izsledke o našem slavljenču. Vedno pa ni bilo temu tako. S svojo brezobzirno resnicoljubnostjo si je Molière nakopal dovolj sovražnikov. Vemo, da je neki plemič, kakor da si hoče slovitega dramatika ljubkujoče prižeti na prsi, pritisnil ubogega moža na ostre gumbе svoje obleke in ga hudo opraskal po licu. Seveda je vladar pošteno oštel žlahtnega suroveža.

Proti Molièru so se zarotili vsi sodobniki, katere je ožigosal v svojih komedijah ali jih je jezil njegov sloves, denarni uspeh oziroma njegova priljubljenost pri dvoru in ljudstvu. Duhovščina mu je zamerila jadkega Tartuffa, satiro na potuhnjenega svetohlinca, ki izkorišča versko čustvo v samopašne namene. Mislila si je, da je obenem prizadeta tudi prava pobožnost. Razen tega ne pozabimo, da je za vlade „solnčnega kralja“ veljal igravčev poklic kot omadeževan in je bil izobčen, kdor se je upal na deske, ki pomenijo svet.

Potemtakem je župnik pri svetem Evstahiju odrekel Molièru cerkveni pogreb. Posredovati je moral sam kralj-pokrovitelj: a svečenik se je branil na vse pretege, dati rajnemu dva kubična metra posvečene prsti za poslednji počitek. Slednjič ga po daljšem prerekanju Ludovik XIV. razjarjen nahruli:

- Do katere globine pa je vendar zemlja sveta?
- Štiri čevlje, veličanstvo, jekne preplašeni sobesednik.

— No, ga pa pokopljite 6 čevljev globoko, da bo mir besedi!

Najbolj so ga črtili stanovski tovariši, novi literati in glumci, katerim je odgovoril v Kritiki ženske šole in v *Impromptu de Versailles*, proseč jih samo, naj ga ne dolže nevere. Vedel je namreč, kako se zna mogočna Cerkev maščevati.

Stoprav v početku 18. stoletja se pričenja splošni njegov kult. Grimarest ga je habilitiral po načrtu. Revolucija mu kadi, spomnivši se „siromakovega prizora“ v *Don Juanu* in pušice izproženih zoper markije, ter ukaže prenesti njegove ostanke.

Ob tej priliki mu je Cailhava izmaknil iz čeljusti zob in si ga dal vdlati v prstan. Ta vneti čestilec je pravi ustanovnik molierizma s svojimi proslulimi študijami (1802). Slava raste dan na dan. Goethe vzkičeno zagovarja Molièra proti Lessingu in Schleglu. Hugo ga poveljuje v Cromwellovem predgovoru. Poslej ga skoro ni slovstvenika, ki se ne bi navduševal ob uspelih komedijah. Samo dvoje rojakov mu poznamo, ki se danes nista pridružila vseobčemu malikovanju. Oslepeli Pierre Louys je domneval, da Molière ni oče vsem svojim igrokazom. A pomislite, kakšen krik in vik bi bili zagnali številni protivniki, ko bi bil sum in dvom le količkaj opravičen, saj so mu v brezobzirnih pamfletih naprtili celo greh, kakor, da se je poročil z lastno hčerjo! Drugi je paradoksalni Paul Adam (daljnega srbskega pokolenja, † 1919), ko očita Molièru skrajni individualizem, češ, da govori v prid instinktom in sebičnosti v ljubezni: tako da je naš avtor začetnik malthuzijanstva v ljudovladi.

Večkrat namreč predočuje spor očeta z otroci ob uri ženitve. Pamet mu pravi, da prirodni zakon prepušča edino deci pravico samoodločbe in da je zločinski vsak korak, ki bi ga roditelji naperili v imenu koristi ali pristoynosti zoper njih svobodo. Tako je mogoče, da razpravlja Francis Baumał o Molièru kot feministu, ki navzlic obratnemu dozdevku vsikdar in povsod štiti ženske naravne pravice.

Ob tristoletnici pa molči preučeni Peter in tenkoustni Pavel. Čujejo se sami slavospevi. Razpisana je nagrada za najboljšo pesnitev na čast ljudskemu ljubljencu. Mnogo modernih iger in romanov jemlje Molièrovo življenje za svoj predmet. Osobito njegov zakon z Armando nudi takele motive: odkrito zaljubljen mož in žena spogledljivka, ljubosumen zakonec in lehkomiselna boljša polovica. Armandino obličje slutijo v Leonori Moške šole, v Lucili Meščana plemiča, v zbadljivi in duhoviti Elizi Versajskega *Impromptu*, v Ljudomržnikovi Celimeni, v Tartuffovi Elmiri, v Ange-

liki Jurija Dandina. Ta ljubka stvarca, neukročena in brezmejna, je Molièru izvor bridkih izkušenj, a tudi vir nesmrtnih umetnin. Ana je njegova modrica.

Molière je ohranil najtesnejši stik z občinstvom. Samo njegova „hiša“, t. j. Comédie Française, katero je ustanovil on, ga je do letos uprizorila 22.000 krat, in sicer pripade levji delež Tartuffu (nad 2.200 predstav), najmanjkrat pa je šel čez oder Don Juan (niti 100). Za primero z ostalima peresoma klasične deteljice povem, da je Racine dosegel višek s Pravdarji (1.265), Corneille pa je došel do tisočice samo s Cidom. A tudi na tujih pozornicah naš veliki „opazovalec“ ni tuj. Na razvoj dunajske drame je n. pr. imel velikanski vpliv, ki še danes ni presahnil: Schönherjeva Vražja ženska morda ne bi bila taka brez Dandina, Hoffmannsthalov Der Schwierige se žlahtá z Misanthropom, celo Schnitzlerjeva enodejanka Literatur vam nehote prizove v spomin Precijoze. Pristaviti je, da je cela vrsta Molièrovih poedincev dobila obči pomen.

* * *

„Vsak avtor, ki je bil močno všeč občinstvu,“ trdi Stendhal, „je zanimiv za filozofa.“ To pa mej drugim posebno zato, ker ovaja čitateljevo miselnost, izdaja gledavčevo duševnost. Naš komedijograf ne uide temu pravilu. Prijal je in prija zbog svojega razuma: točno opazovanje značajev, jasnoča dvogovorov, prozorna uredba celote in skupin, zdrava človeška filozofija, vse to so prvine in vrline francoskega duha. Molière je imel razvit smisel za pravo mero, za ravnovesje. Zlato sredino povišuje, ko ne mara, da bi bil velikaš takšen hudobnež kakor Don Juan ali pa načičkan lopov kot Dorante v Meščanskem plemiču. Spomnimo se na mnenje Doña Louisa: „Samo v toliko smo deležni slave svojih prednikov, kolikor jim skušamo biti podobni“. Ni načeloma protiven bogastvu, obsoja le čezmerne lakomce, kakršen je Harpagon. Meščan naj se ne sili v višje sloje, ta nauk razberemo iz nesrečnega Dandina in smešnega Jourdaina. Za vzgled si vzemimo uravnotežene posameznike, kakor so Chrysale v Ženski šoli, Cléante v Tartuffu, Ariste v Učenih ženskah. Kleant spoštuje blago in pristno pobožnost, duh umerjenosti veje iz njegove govorice:

Človek večinoma čudna je stvar.
V pravi naravi ga ne vidiš nikdar
Pamet ima preozke meje za njega,
V slednjem značaju stopa prek brega.

Koliko značilnih mest bi se dalo navesti, ki bi se vsa zaostрила v slovenski pregovor: „Na sredi — pri zlati skledi“ ali „Srednja je največ vredna“. Celo čednost naj ne bo pregoreča. Alcest je odkrit, preodkrit karakter, zategadelj Molière ni docela na njegovi strani. V umstvenem delovanju istotako ne trpi zlorabe in pretiravanja: kako jih je ošibal dlakocepce in gizdavke: Cathos, Vadius, Philaminte, Trissotin! Črnogledci, ljubosumneži in namišljeni bolniki so mu trn v peti.

S to praktično filozofijo je postal Molière prvovrsten odgojitelj človeštva. To pa tem bolj, ker se prilega njegovo delo življenju ne zgolj ene dobe ali ene družbe, marveč življenju vseh časov. Polno je naukov, ker ne sloni na nobenem apriorističnem idealu, temuč črpa vso moč in lepoto iz gole resnice. Molière je bil primoran pisati tako, če je hotel prikleniti množico nase. Drugače bi bila njegova četa, njegova „draga živinica,“ ostala brez kruha. Toda iz te muje mu je vzrastla nevenljiva zasluga, ki ga je povzdignila med nebotične svetilke človeškega rodu.

Molière je bil ne samo dramaturg in glediški ravnatelj, ampak tudi glumač, kakor imamo še dandanašnji avtorje-aktorje: Jean Richépin, Courteline, katerega imenujejo drugega Molièra, Fauchois, Méré, Tristan Bernard, mladi Sarment in najrepresntativnejši — Saša Guitry.

Že v nežni dobi ga je neodoljivo vleklo proti temu poklicu. Namesto da bi bil dokončal začeto pravo ter pozneje podedoval po svojem očetu Poquelinu kako dvorno službo, se je pod izmišljenim imenom 12 let potikal z družbo Illustre Théâtre po raznih krajih Francije, zatajen v lastni družini zaradi brezčastnega zvanja, zadolžen do ušes in nekaj časa v ječi zbog tega, dobivaje brce in šnobrce, slabo vzprejet nekod in preganjan drugod, s ploskanjem obsipan in obenem zaničevan kot glumec; a niti ob najmračnejših dneh ni izgubil strasti do svoje umetnosti.

Kesneje se zmagoviti pisatelj upira rotnju svojih prijateljev, naj bi se odpovedal igranju, ker Akademija je stavila samo ta pogoj, da ga pozove na stolec pod kupolo. Na ta način se omenja njegovo ime med veleumi, ki po krivici niso spadali med nesmrtno štiridesetorico: Descartes, Pascal, Rochefoucauld, Vauvenargues, Diderot, Rousseau, Beaumaischais, Lamennais, Stendhal, Dumas oče, Balzac, Gautier, Baudelaire, Ereckmann, Flaubert, d'Aurevilly, Verne, Zola, Verlaine, Maupassant, Daudet, in danes Portoriche.

Da bi se malce oddolžila, je dala Akademija v XVIII. stoletju postaviti njegov kip s Saurinovim dvanajstercem: *Rien ne manque à sa gloire, il manquait à la nôtre*, nič ne manka njegovi slavi, on pa je mankal naši. In za popolnejše zado-

ščenje igravskemu stanu zahtevajo letos novine, naj Akademi-
mija odstopi en sedež odličnemu glumcu, katerega ni treba
da bi priporočala še kaka druga dika.

Zvest svojemu nagnenju je Molière, čeprav bolan in ka-
šljajoč, nastopil četrtič v Namišljenem bolniku, da ne

Molière.

bi 50 članov „ljube črede“ prišlo ob zaslužek. Armanda, ki
se je bila pred meseci sprijaznila z njim, mu je zaman od-
svetovala. V boleznem naporu je preigral dvoje dejanj. Ko
pride do obreda, ga popade krč ob prvem juro*. Ker po-
skuša prikriti napad, izvabi pri tem pačenju smešen učinek.
Zastor pade. Molière se zgrudi in bruha kri...

* Ob 300letnici so na tem mestu za nekaj trenutkov prekinili
prestavo in občinstvo je vstalo.

Sodobniki so pripovedovali, da je bil povprečen igravec v žaloigri, v šaloigri ali burki pa da je bil izvrsten. Mi pa si ne moremo misliti drugače, nego da je ta veliki realista obilo prispeval za razvoj gledišča od pretirano bledične, enolične in neumljive deklamacije proti dovršeni dikiiji.

S svojim vzgledom je podelil dvema zaničevanima stanovoma blesk in dostojanstvo: pisateljstvu in igranju. Tako je postavil komično umelnost na pravo mesto. Uničil je ta predsodek, da zadostuje ne smejati se, če hočeš biti resen: ljudem je vsilil spoštovanje do smeha. Njegov smeh ima trojen izvor: besedno komiko, n. pr. skopuh ne želi za pozdrav „dober dan vam voščim“, ampak „dober dan vam posodim“; komiko kretenj, n. pr. meščan Orgon pod mizo, komiko položaja, ko n. pr. lažiomikanke smatrajo hlapca za grajščaka.

Splošno pa se lahko trdi, da se Molièrova visoka komika suče okoli velikega vitalnega pojava prilagoditve. Življenje se venomer izpreminja in zahteva od živih bitij neprestane prilagoditve. Smeh nas dreza sam po sebi ob vsakem činu, ki priča o nezadostni, krivi ali ponesrečeni adaptaciji. Neposredni odmev pri pogledu na človeka, ki izgubi ravnotežje ali izpodrsne, je krah, katerega potem zaustavi sočutje ali čustvo nevarnosti. Najbogatejši virelec Molièrove komike obstoji menda v dejstvu, da se njegove osrednje osebnosti tolikrat napačno prilagajajo resničnosti. Primer: Jourdainov učitelj filozofije je bil tepen; plesni mojster glasbenik in sabljar so ga pošteno našeškali. Kaj zato! osveta mu ne uide: „Zložim nanje satiro v Juvenalovem slogu, ki jih bo grdo raztrgala.“

Smešnost povdarja Molière pogosto z uporabo „bovarizma“, t. j. dotičnik se vidi drugačnega, nego je v resnici. Pl. Pourceaugnac je zavaljen vlastelin s kmetov, a se smatra za vzor miline in krasote. Sbrigani mu zatrjuje, da po svojem obrazu in svoji noši prekaša vse dvorjane. Kaj je treba to njemu praviti! Saj sam dobro ve. Stvar je očitna in krojač mu je to že ponovno povedal... Skratka, Molièrovi prvoborniki prevzamejo vloge, za katere niso docela sposobni. Samo don Juan ne kaže nedostatkov v prilagodljivosti. Kot svobodomislec je povsod na višku dogodkov, nikjer ne opeša. Nравnost ali religija ne učinkujeta nanj. Živi po svoji glavi, nekam estetski. Ker ne veruje v posmrtno plačilo niti v pozemsko dolžnost, se spušča v opasna in velikopotezna početja, sprovaja svoj bežni sen od svetlolaske do črnice, od plemkinje do kmetice; od zakonke do priležnice. Moči se mu vidoma vsevdilj obnavljajo, življenje se mu odvija kakor krasosloven prizor. To

je povsem svojevrstna prikazen v Molièrovem gledišču. V tem osamljenem primeru pa nahajamo zgolj reakcijsko komiko, ki se izraža v težkočah, s katerimi se bori sluga Sganarelle, hoteč se priličiti tako nenavadnemu gospodarju.

Dočim so drugi klasiki nekam obledeli, se Molière ni čisto nič postaral, ker je vselej črpal iz zdravega preprostega ljudstva. Postrežnica La Forêt, ki je služila za model deklam njegovih veseloiger, mu je bila prva in poslednja slovstvena sodnica: če se ni ona hahljala, je raztrgal osnutek. Ravnal se je po plodovitem geslu: „Veliko pravilo vseh pravil je: ugajati“. A za njegovim nasmeškom uganemo pritajene solze. Njegov bič pada manj trdo nego pri drugih satirikih, kajti on je več trpel in več umeval. Sicer tega iz čustvene sramežljivosti ne oznanja na ves glas; vendar čutiš, da je odpuščal, in njegovo zafrkovanje se zdi obézano v dobroto, ki poteka iz trpljenja.

Enkrat pa je le priznal in iz ust mu je privrela beseda, kakor ni bila izrečena že sedemnajststo let, beseda, ki je Dante toliko da ni izgovoril. Ako se je v vekovitih borbah in mukah krščanska usmiljenost pripognila nad siroto, je dejala: „Iz ljubezni do Boga!“ Molière pa je prvi dejal za Kristom: „Iz ljubezni do človeštva!“ To je tisti izrek, ki je zvenel tako smelo ob svojem času. Po njem je Molière prorok in modrijan modrijanov, če je usmiljenje najvišja modrost. Na ta način nosi trojen venec: zlat, trnjev in demanten; bil je ženij, prenašal je gorje, ohranil dobroto.

Molièru se je očitalo, da premalo pazi na obliko. Res je, da ne posveča posebne pažnje pisateljevanju, gre mu v glavnem za neprisiljenost, za „naturel“ ali, kakor se je reklo njega dni, „naïveté“; za tipično individualizacijo slednje osebe. Včasih zajde tako daleč, da uporabi telesne ali duševne hibe svojih interpretov: za Beauvalovo, ki je trpela na nervoznem smehu, je ustvaril hahljačko Zerbinetto; ker je šepala Thorillièrova, šanta tudi Flèchevka... Spričo tolikerih opravil je moral delati silno naglo: Komedijo „Vsiljivci“ v stihih je kali dokončal v 14 dneh in jo vprizoril.

Omenimo še „Molièrov čudež“, obstoječ v tem, da se je v stoletju strogega reda in okrepenele simetrije pojavil mož, ki se je drznil razbiti vse okove, vse okvire, vse ovire. Njegova nedosežna umetnost obsega vesoljnost po svoji gradnji, globini in gibkosti. Kljub napredku naših časov se zavzamete, koliko je v Molièru še nespoznavnega ali čudežnega. Zlasti pa je poudariti njegovo zmožnost, videti nevidno v človeku ter ustvarjati žive postave zgolj s pomočjo notranjega sveta. Več je pomenkov nego dogodkov v večini njegovih umotvorov.

Osebe se po navadi razkazujejo z besedami, ne z dejanji. A vendar koliko gibanja, koliko preobratov!

Molière sodi med redke veleduhove, katerih misel je tako razsežna in raznovita, da si malokdo laska, da jo je obsegel ali vsaj doumel v celoti. Med nami je veliki opazovalec še slabo znan, čeprav se lahko bahamo, da imamo od vseh Slovanov Slovenci prvi prevod iz njega. To je Frankopanov odlomek Georgea Dandina, objavljen v Arhivu za slovansko jezikoslovje št. 29. Ako je mogel reči francoski minister za uk in umetnosti, g. Leon Bérard: „Molièrov kult je ustvaril med vsemi vladavinami na Francoskem nekako vez zgodovinske solidarnosti“, zaključujem tudi jaz na sličen način želeč, da bili Molièrovi umotvori obema narodoma temelj vzajemnega razumevanja in sodelovanja.

ADA NEGRI:

Zahvala.

Tvoji nogi, ki je krenila, sigurna in ravna,
v pravi uri, proti meni:

tvoji roki, ki je odpočita, v pravi uri,
na mojem ramenu in je sled ostal
v mojem mesu:

tvojim očem, ki so me lepo še videle, mlado
in lepo med vsemi ženskami, in je moj obraz
ostal v tvoji zenici:

tvojim ustam, ki vso so me izpile in vsak
poljub me ubil je in od vsakega sem se prerodila:

tvojemu sreč, ki me vso je vase skrilo in
ničesar več vedela nisem, kot le to, da utripa:

naj hvala bo dana v slednji uri časa, za
teló, za dušo, za večnost.

In hvala naj bo dana v slednji uri časa
tudi smrti prekruti,

ki te je storila zame višjega in trdnejšega
od gorà, jasnejšega in trdnejšega od zvezd:

ki te je zakovala v negibnost za me,
le za me, za vse večne čase za me.

Poslovenil Alojz Gradnik.

TISK UČITELJSKE TISKARNE V LJUBI JANI